

Валентина МЕДВЕДЄВА,

провід. бібліограф

Роль бібліотек як універсальних інформаційних центрів у процесі демократизації

Стаття присвячена розгляду ролі бібліотек як універсальних інформаційних центрів, необхідних для розвитку демократії в Україні. У публікації розглядаються питання становлення в Україні інформаційної аналітики, ролі і місця в цьому процесі бібліотечних закладів, висвітлюється місце та значення сучасної бібліотеки в забезпеченні доступу до якісної наукової інформації широкому колу користувачів.

Соціально-економічні та політичні зміни в Українській державі, стрімке вторгнення нових інформаційних технологій істотно змінили філософію бібліотечної справи в усьому світі та місію бібліотек у суспільстві. Еволюція соціальної ролі бібліотек відбувається і сьогодні. До найважливіших функцій збільшення і збереження культурної спадщини суспільства додаються функції інформаційних центрів, як забезпечення необмеженого й вільного доступу до національних і міжнародних інформаційних ресурсів, у тому числі бібліотечних.

Крім того, змінюються традиційні внутрібібліотечні технології, характер взаємодії бібліотек та форми бібліотечного обслуговування.

У свою чергу необхідність формування соціально-відповідальної моделі взаємодії політичної та бібліотечної систем сприятиме демократизації та консолідації суспільства, що включає: запровадження в життя демократичних механізмів регуляції та саморегуляції діяльності бібліотек; оновлення засобів їх технічного забезпечення, сприяння прискореному розвитку національної складової мережі Інтернет.

У сучасному світі, де інформація стає дедалі більш важливою суспільно значущою цінністю, питання про роль і місце інформаційних центрів у соціально-політичній структурі суспільства набуває дедалі більшого значення як для теоретиків-політологів, соціологів, правознавців, психологів, так і для практиків-політиків, журналістів, керівників мас-медіа.

Дана проблема дедалі більшою мірою пов'язується з проблемою розвитку сучасних бібліотек, розробкою оптимальної моделі їх взаємодії з усіма напрямками розвитку суспільства, забезпеченням комунікативного дискурсу в суспільстві.

До того ж особливо актуальною проблема активізації функціонування бібліотек у суспільстві стала для держав, що переживають період демократизації та перехід до ринкової економіки. Адже, у таких країнах бурхливі процеси соціально-економічних перетворень відзначаються суперечливістю та прихованими небезпеками, які в сталих демократіях долають за допомогою відпрацьованої системи запобіжних механізмів: законів і моральних норм. Тому перед суспільствами, які тільки-но вступили на шлях демократичного розвитку, постає питання щодо вивчення світового досвіду й суспільних перетворень аналізу відповідних масивів суспільнозначимої інформації. У цьому процесі неможливо обійтися без активізації інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек.

Водночас практика реалізації інформаційної функції бібліотек у процесі дедалі тіснішого співробітництва з політичними, управлінськими та економічними структурами, науковими центрами сьогодні дає підстави для висновку про поступову трансформацію цієї функції в інформаційно-аналітичну.

Тут стає очевидним, що в середовищі користувачів сучасних бібліотек зростає попит на аналітичну та інформаційно-аналітичну продукцію бібліотек.

Таким чином, динамічні процеси, пов'язані з реформуванням політичної системи в Україні, активно впливають на бібліотеки,

докорінно змінюючи в суспільній свідомості розуміння їхньої ролі в цих перетвореннях.

Сьогодні бібліотеки як сучасні інформаційні центри мають виконувати функції впливового чинника демократичного розвитку, здійснювати конкретні заходи, забезпечення становлення в Україні такої моделі взаємодії політичних структур та для національної бібліотечної систем, що сприятиме консолідації та демократизації суспільства.

З урахуванням необхідності виходу на новий рівень теоретичного осмислення даної проблеми набувають актуальності такі питання:

- дослідження розвитку функцій бібліотек відповідно до утвердження електронних інформаційних технологій;
- характеристика особливостей функціонування бібліотек в умовах демократизації суспільства;
- аналіз специфіки розвитку бібліотек в Україні та визначення особливостей моделей їх взаємодії з політичною системою;
- аналіз теоретико-методологічних аспектів дослідження діяльності бібліотек у сфері політичного розвитку суспільства.

З огляду на це, виробництво власних інформаційно-аналітичних продуктів Службою інформаційно-аналітичного забезпечення НБУВ здійснюється в режимі «інформація – на базі інформації».

Тут слід визначити кілька напрямів, за якими затребуваність у такій продукції бібліотечних закладів більш помітніша:

- підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів в інтересах науково-технічних програм та політичного розвитку українського суспільства;
- розробка основних закономірностей та методики розвитку інформаційної діяльності бібліотек в умовах переходу до інформаційного суспільства;
- узагальнення розробок аналітичних центрів з актуальних питань суспільного життя;

– інформаційно-аналітичні та аналітичні розробки у вузько-тематичних напрямках.

При вирішенні даних завдань продуктивним є системний підхід, що забезпечує взаємодію бібліотек і політичних інститутів як підсистем соціального суспільства.

Водночас ефективним є використання методу структурно-функціонального аналізу для розкриття найбільш перспективних функцій бібліотечної системи, що сприяють процесам, пов'язаним із розвитком суспільства.

При цьому моделювання використовується для з'ясування закономірностей комунікативного процесу та механізмів взаємодії влади з громадською думкою. Цей підхід дає змогу дослідити не тільки стан, але й суперечності, динаміку та тенденції процесу взаємодії бібліотек та влади, визначити перспективи розвитку інформаційних центрів у контексті розвитку демократії.

Комплекс політологічних досліджень допомагає висвітлювати проблеми впливу бібліотек на процеси демократизації суспільства в умовах його переходу до інформаційної стадії розвитку та трансформації політичної системи в Україні.

Слід зауважити, що роль бібліотек у політиці визначається, як правило, ефективністю механізмів їхнього впливу на громадську думку та на тих суб'єктів політичного процесу, які виробляють та приймають рішення.

Як правило, у наш час ці механізми найбільш активно застосовуються при підготовці та проведенні виборчих кампаній та при суспільному обговоренні «встановленні теми доби», що ініціюють засоби масової інформації.

Реалізація бібліотеками можливості повною мірою виконувати функцію з комунікації, здійснювати заходи з формування соціально-відповідальної моделі взаємодії політичних структур та бібліотек відповідно до потреб політичної культури суспільства є однією зі складових консолідації та гуманізації суспільства і розвитку демократії.

Зростаюче значення для підвищення ефективності функціонування бібліотек у сучасних умовах пов'язане з розвитком системи соціальних комунікацій. Комунікативний процес, який на масовому рівні забезпечують бібліотеки в умовах демократії, розуміється не просто як інформаційне забезпечення, а як процес активної участі користувача у вдосконаленні інформаційної діяльності бібліотеки. Тобто найбільш ефективним він є при організації дієвого ефективного зворотного зв'язку користувача з бібліотекою.

Бібліотеки як інформаційні центри постають важливою складовою масової комунікації за умов, коли вони утворюють кільце зворотного зв'язку з окремими користувачами та соціальними групами. Вдосконалюючи процес інформатизації суспільства, вони стають необхідним фактором його розвитку.

Необхідно відзначити, що протягом останніх десятиріч вплив інформаційних центрів на політичне життя суспільства постійно посилюється, у тому числі і бібліотечних. Це стало характерною ознакою переходу суспільства до інформаційної стадії розвитку. При цьому в демократичному суспільстві має зростати роль цих центрів як впливового чинника демократичного розвитку.

Після здобуття незалежності в Україні розпочався процес формування нової медіа-системи на базі нового законодавства шляхом здійснення роздержавлення засобів масової інформації, розвитку незалежної від процесу державного диктату преси в Україні.

З одного боку, це позитивно вплинуло на демократизацію суспільно-політичного життя, диференціацію джерел інформації внаслідок збільшення їх кількості та тематичної різноплановості, з іншого – значно знизився тираж друкованих видань. Водночас у секторі електронних засобів масової інформації поступово створюється конкурентне середовище, що сприяє альтернативному розповсюдженню інформації.

Таким чином, потенційним загрозам, які несе демократії концентрація можливостей інформаційного впливу в руках небагатьох

олігархів, зберігає можливість протистояти соціально зорієнтоване суспільство, яке поступово буде впроваджувати в життя принципи соціально-відповідальної моделі взаємодії політичної інфраструктури з діючим бібліотечним середовищем, інформаційною основою функціонування суспільства.

На сьогодні бібліотека, будучи самостійною інформаційною базою для всієї системи користувачів, працюючи над інтенсивним введенням в обіг дедалі більшої частини своїх фондів, стає центром збереження значної кількості інших рознесених баз: економічних та політичних структур, державних органів управління, наукових центрів і т. д.

Таким чином, з розвитком процесів становлення демократичного суспільства та зростання значення і самобутності різноманітних соціальних структур у суспільстві, значення бібліотек як загальносуспільних інформаційних центрів, хранителів інформації цих суспільних підсистем зростатиме і надалі.

Поряд з цим також зростатимуть й вимоги до якості надання інформаційних послуг, забезпечення багатоаспектного та комплексного підходу до вирішення інформаційних завдань.

Тут стає очевидним, що зі зростанням запитів суспільства на інформацію, долучення до неї дедалі більш широкого кола людей, зростатиме й потреба в удосконаленні функціонування загальносуспільних інформаційних центрів, бібліотечних закладів, залученні для роботи в них кваліфікованих фахівців – інформаційних працівників, належної фахової підготовки посередників між користувачами і виробниками інформації, дослідження у визначенні пріоритетів між інформаційним ресурсом, наявним в суспільстві, і соціальною структурою, що на ньому базується.

Список використаної літератури

1. Білорус, О. Г. Глобалізація і національна стратегія України [Текст] / О. Г. Білорус. – К. : Батьківщина; Броди: Просвіта, 2001.

2. *Бінько, І. Ф.* Інформаційний простір України: стан та тенденції розвитку [Текст] / І. Ф. Бінько // Бібл. вісник. – 2001. – № 6.

3. *Биков, В. Ю., Руденко, В. Д.* Системи управління інформаційними базами даних у світі [Текст] / В. Ю. Биков, В. Д. Руденко. – К.: ІЗМН, 1996. – 228 с.

4. *Горовий, В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства [Текст] / В. М. Горовий. – К. : НБУВ, 2005. – 300 с.

5. *Костирев, А. Г.* Вплив ЗМІ на демократизацію політичного життя України [Текст] / А. Г. Костирев // Нова політика. – 2001. – № 6 – С. 26–29.

6. *Костирев, А. Г.* Суперечливості функціонування системи засобів масової інформації як інструменту соціального управління у демократичному суспільстві [Текст] / А. Г. Костирев // Сіверянський літопис, 2000. – № 2. – С. 99–111.

7. *Костирев, А. Г.* Соціально-відповідальна модель функціонування засобів масової інформації як чинник суспільної злагоди в демократичному суспільстві [Текст] / А. Г. Костирев // На шляху до суспільної злагоди. – К. : Український центр політичного менеджменту. – 2001. – С. 75–84.